

SUMMARY

Upatova Iryna. Issue of methodological training of primary school teachers under education updates.

The aim of the article: to study the issue of methodological training of primary school teachers at the time of education renovations. Methods: analysis, surveys, interviews, mathematical statistics, synthesis. The study results allowed to specify the range of tasks and challenges when organizing methodological training of the future teachers, establish necessary changes in organization. The practical significance of the study is that according to the secondary education reform, directions for methodological training which form the basis of educating a modern school teacher are singled out. Solving the issue of methodological training of the future teachers should be based on new approaches to reforming secondary education, and further research is about organizing scientific and methodological activities.

The study found out that the results of future teachers training, including methodological, results in growing dissatisfaction of education system employees and scientists, trainers, dealing with this problem. Students are neither fully satisfied with the nature and quality of methodological training as they are not always trained to implement modern technologies and techniques for teaching primary school pupils.

After analyzing the survey and interview results, objectives, trends and problems of methodological training of primary school teachers were defined.

In order to identify content changes in methodological training and its reorganization, surveys of students were carried out. They demonstrated a number of causes for the approach and difficulties future teachers face when performing educational and methodological activities.

The article reveals changes in training future teachers caused by the reform of secondary education. It provides methodological analysis of directions at the base of educating a modern school teacher, as well as stresses the importance of having an educational environment with the main aim of methodological training of students and providing them with methodological knowledge and skills, necessary for teaching.

The article proves the necessity of changing a position of a teacher equipped with knowledge into that of an educator-facilitator, capable of supporting a pupil, ensuring cooperation, since it is the very expert the modern primary school demands.

Key words: *methodological training, concept, pedagogical reflection, educator and facilitator, cooperation pedagogics, personally focused and competency-based training methods, activity approach in learning.*

УДК 378.147

Жанна Чернякова
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-4547-9388

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ- БАКАЛАВРІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті висвітлено методичні засади управління самостійною роботою студентів-бакалаврів вищих навчальних закладів. Окреслено моделі управління самостійною роботою студентів та представлено методичну конструкцію організації і проведення самостійної роботи студентів. Визначено компоненти, що

складають формування готовності студента до самостійної роботи. З'ясовано та схарактеризовано провідні методи й форми самостійної роботи студентів; виокремлено і розкрито форми управління самостійною роботою студентів.

Ключові слова: управління самостійною роботою студентів-бакалаврів, самостійна робота студентів, управління, методичні засади, методи й форми управління самостійною роботою студентів.

Постановка проблеми. Стратегічного значення в умовах інтеграції державної системи вищої освіти в єдиний європейський освітній і науковий простір набуває підготовка висококваліфікованого фахівця нової генерації, конкурентоспроможного, компетентного, здатного адекватно оцінювати ситуацію, самостійно робити свій вибір, ставити й реалізовувати цілі та завдання, що виходять за межі стандартних вимог, свідомо оцінювати свою діяльність на основі аналізу різних життєвих ситуацій.

Пріоритетними завданнями вищої школи відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної доктрини розвитку освіти України, Загальноєвропейських рекомендацій тощо є підвищення вимог до рівня знань студентів-бакалаврів, їх залучення в самостійну діяльність у різних сферах за допомогою інноваційних технологій із метою їхньої адаптації до нового інформаційного середовища. У свою чергу, оновлення вищої школи передбачає вдосконалення організації навчального процесу на засадах гуманності, особистісно зорієнтованого підходу, індивідуалізації навчально-виховного процесу, розвитку й саморозвитку студентів. Нагальним завданням є підвищення рівня сформованості у студентів життєвих, навчальних та професійних компетентностей, що зумовлює перебудову самостійної роботи студентів, а саме управління нею.

Стрижнем професійної підготовки спеціаліста XXI століття постає розвивальна, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, уміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем. Зазначене повною мірою стосується професійної підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей. Проте системний аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що недостатньо висвітленими є методичні засади управління самостійною роботою студентів-бакалаврів ВНЗ.

Аналіз актуальних досліджень. Провідні аспекти проблеми організації самостійної навчальної діяльності студентів висвітлено в наукових працях В. Бондаря, Н. Голівера, В. Козакова, Л. Спіріна, Л. Сущенко, М. Шкіля, О. Ярошенко та ін.; роль викладача в організації самостійної навчальної діяльності студентів проаналізовано Л. Зоріною,

Л. Кондрашовою, М. Корцем, М. Скаткіним, В. Сластьоніним та ін.; самостійну роботу визначено одним із ефективних методів пізнавальної діяльності в наукових роботах А. Алексюка, П. Підкасистого та ін.; самостійну роботу як форму організації навчання досліджено відомими науковцями Ю. Бабанським, М. Дяченком, Л. Кандибович, І. Лернером, В. Сиротюком та ін. Управлінню самостійною пізнавальною діяльністю студентів присвячено наукові доробки В. Бондар, Т. Габай, Ю. Машбиць, В. Паламарчук, М. Солдатенко, Н. Протасової та ін.

На думку дослідників М. Айзенберга, Г. Воробйова, І. Геллера, М. Жалдака, О. Чижана та ін., формування в студентів самостійності в засвоєнні наукових знань зумовлює постійної мобілізації їхньої волі й уваги, максимальної концентрації інтелектуальних сил. Так, досягнення сформованості самостійності в студентів залежить від рівня їхньої інформаційної культури, а саме від уміння самостійно здобувати, опрацьовувати й використовувати інформацію у процесі освітньої й наукової діяльності [14].

Метою статті є висвітлення методичних засад управління самостійною роботою студентів-бакалаврів вищих навчальних закладів; характеристика моделей управління самостійною роботою студентів та виокремлення форм управління самостійною роботою студентів.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи: аналіз та синтез, індукція й дедукція з метою з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми, порівняння та узагальнення з метою формулювання та конкретизації висновків дослідження.

Виклад основного матеріалу. У навчально-виховному процесі студенти є суб'єктами процесу засвоєння знань під управлінням педагога. Суб'єктність повинна проявлятися в активності, свідомості й самостійній творчій діяльності студентів.

У контексті нашого дослідження визначимо сутність головних понять «самостійна робота студентів» та «управління». Порівняльний аналіз вітчизняних зарубіжних наукових праць дозволяє узагальнити сутність поняття «самостійна робота студентів» та тлумачити як індивідуальну позааудиторну навчально-пізнавальну діяльність студентів, яка здійснюється без безпосереднього керівництва викладача, хоча спрямовується й організується ним, передбачає сукупність засобів організації і керування цією діяльністю [13, 161]. У той самий час управління розуміємо як процес планування, організації, керівництва, мотивації і контролю діяльності, що забезпечує досягнення її цілей. Таким чином, управління самостійною роботою студентів визначаємо як процес планування, організації, керівництва, мотивації і контролю навчальної діяльності студентів, яка виконується з освітніми цілями за завданням і при методичному супроводі педагогом, але без його безпосередньої участі.

Дослідниця Л. Н. Аксьонова залежно від розподілу управлінських функцій між педагогом і студентами, способу прийняття рішень виділяє кілька моделей управління самостійною роботою студентів, а саме: декларативна, діалогічна, інтерактивна [1, 51–53].

Схарактеризуємо та з'ясуємо особливості зазначених моделей управління. Так, декларативна модель управління самостійною роботою студентів є простою та оперативною. Управлінську роль виконує педагог, який виробляє рішення, координує й контролює діяльність студентів. Декларативна модель управління є характерною для традиційних методів навчання, у межах яких управління ґрунтується на основі суб'єкт-об'єктної взаємодії. Проте, на сучасному етапі розбудови освіти застосування декларативної моделі управління не дозволить реалізувати актуальні завдання підготовки майбутніх фахівців.

У той самий час діалогічна модель управління самостійною роботою студентів характерна для нетрадиційних методів навчання й заснована на розумінні того, що процес пізнання, який лежить в основі вчення, належить до процесів із внутрішньої детермінацією, рух об'єкта від одного стану до іншого є спрямованим (цільовим). Студент привласнює нові знання, уміння, потреби, норми, цінності, розвиває свої внутрішні здібності. Діалогічна модель управління дозволяє врахувати особистісні, соціально і професійно значущі потреби й інтереси студентів, їх творчий потенціал, оскільки в основі процесу управління лежить суб'єкт-суб'єктна взаємодія. У межах діалогічної моделі управління самостійною роботою студентів можливе проведення індивідуальних консультацій у традиційному режимі, а також у єдиному інтерактивному інформаційному просторі.

Наступна інтерактивна модель управління самостійною роботою студентів специфічна для інноваційних методів навчання й заснована на організації спілкування між усіма суб'єктами освітнього процесу. У спілкуванні можна виділити комунікативну, перцептивну та інтерактивну сторони. Інтерактивна сторона спілкування передбачає спільну діяльність із вироблення узгодженої думки або рішення проблеми. Для всіх з'являється можливість участі в обговоренні проблем, вільного висловлення індивідуальної думки, відображення своєї позиції в межах діалогу. Відбувається активний обмін інформацією між педагогом і всіма студентами, рішення приймаються колегіально [15].

Отже, на нашу думку, представлена модель управління в межах інноваційних методів навчання заснована на організації індивідуального й колективного підходів. Управлінським ресурсом є інтелектуальний потенціал студентів, їх потреби та інтереси. У межах інтерактивної моделі управління можливе проведення конференцій, круглих столів, симпозіумів в електронній системі e-learning.

У контексті нашого дослідження необхідно наголосити, що важливе місце в навчально-педагогічному процесі посідає чітка організація самостійної роботи студентів, яку дослідник В. А. Козаков розглядає як одну з характеристик умов їх навчальної праці, як процес створення системи, усіх елементів і зв'язків організаційно-психологічної структури навчальної діяльності, що забезпечують необхідні зовнішні умови самостійної роботи відповідно до індивідуальних особливостей студента для досягнення головної мети – формування його самостійності [5].

Зазначимо, що організація самостійної роботи студентів пов'язана з підвищенням якості праці викладача, підготовкою й оновленням методичного забезпечення, оскільки викладач бере участь в організації самостійної роботи студентів опосередковано, забезпечує та здійснює планування обсягу й змісту самостійної роботи; власне організацію самостійної роботи; керівництво (контроль за діяльністю студента з подальшою корекцією результатів для досягнення поставлених цілей); зв'язок (передача інформації, що забезпечує прийняття власних рішень і рішень студентом).

У той самий час організація самостійної роботи для студента передбачає планування власних дій (обрання цілей, створення програми й відбір методів їх досягнення); організацію (об'єднання і мобілізація зовнішніх і внутрішніх ресурсів для вирішення поставлених завдань); управління (здійснення поточного самоконтролю й самокорекції); здійснення зв'язку на основі передачі інформації, що забезпечує ухвалення рішення [5].

Таким чином, організація самостійної роботи спрямована на визначення й установаження раціонального порядку виконання планових завдань; планування послідовності навчальних дій; стеження за ходом і результатом дій, їх коригування; здійснення самоврядування навчальною діяльністю.

На думку дослідника С. М. Кустовського, процес організації самостійної діяльності студентів можливо умовно поділити на три основні етапи: підготовчий, тренувальний і творчо-дослідницький, на кожному з яких переважають ті чи інші типи й види самостійної роботи. Так, на першому етапі студент ознайомлюється з методологією самостійної роботи, основними поняттями, теоретичними положеннями курсу, здобуває загальнонаукові й дисциплінарні знання, формує відповідні навички та вміння. На тренувальному етапі студент формує вміння організації і планування самостійної роботи, виконуючи систему завдань, задач, вправ, які мають частково творчий характер. На третьому етапі студент закріплює знання, вміння й навички на практично-професійному рівні і застосовує на практиці набуті вміння самостійної роботи, самоосвіти та самостійного навчання. На цьому етапі можуть бути застосованими самостійні дослідницькі проекти, експерименти, написання курсових та дипломних проектів, кваліфікаційних робіт [6].

Головною умовою ефективності виконання самостійної роботи визначено системність та регулярність її здійснення студентами, з одного боку, а з іншого – керівництвом, целеспрямованістю й вимогливістю викладацького складу за реалізацією самостійною роботи студентів. Дослідницею Н. Г. Лукіною представлено методичну конструкцію організації і проведення самостійної роботи студентів, яка складається з певних взаємопов'язаних компонентів (див. рис. 1).

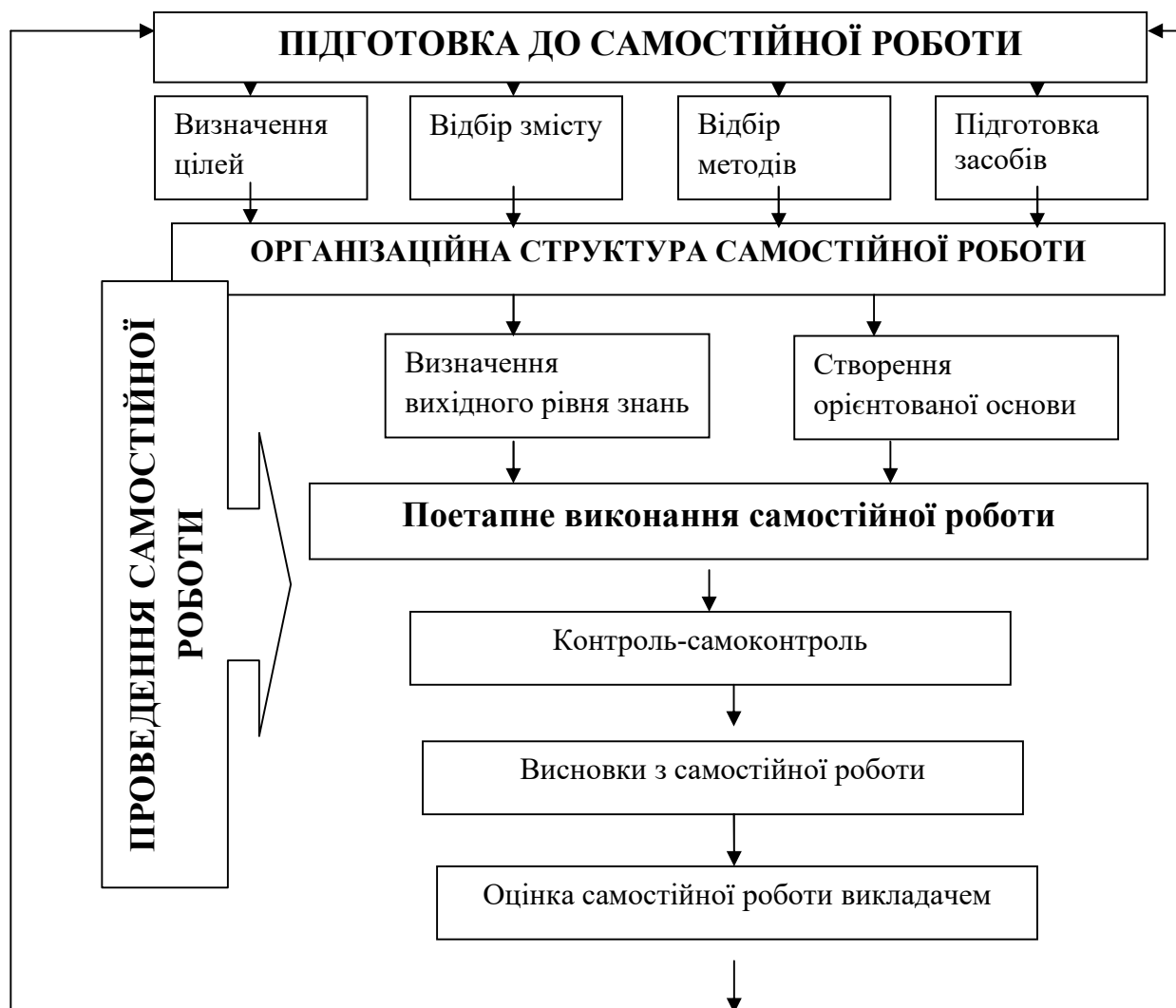

Рис.1. Методична конструкція організації та проведення самостійної роботи студентів за Н. Г. Лукіною [9]

Як бачимо, підготовка до самостійної роботи складається, перш за все, з визначення цілей, відповідно до цього відбору змісту, методів, засобів. Організаційна структура включає визначення вихідного рівня знань студентів, створення орієнтовної основи. Потім відбувається безпосереднє проведення самостійної роботи та її поетапне виконання, а саме: контроль-самоконтроль, висновки з самостійної роботи, оцінка самостійної роботи викладачем.

Незаперечним є той факт, що у вищих навчальних закладах існують різні форми самостійної роботи студентів, але традиційною залишається самостійна робота, що передбачає підготовку до аудиторних занять студентом чи групою студентів самостійно в довільному режимі, у зручний час у бібліотеках, лабораторіях, комп'ютерних кабінетах, майстернях, на експериментальних чи дослідних майданчиках тощо. Крім того, усталеним видом аудиторної самостійної роботи є так звана контрольна самостійна робота, коли в ході виконання завдання студент може одержати консультацію від викладача. У зв'язку зі збільшенням обсягу самостійної роботи студента до 50–60 % по відношенню до загальної кількості годин на вивчення дисциплін з'являється новий, проміжний варіант керованої самостійної роботи студентів, що передбачає підвищену самостійність студентів, індивідуалізацію, регламентацію, розширену консультативну підтримку, упровадження низки новітніх дидактичних засобів, розширення спектру форм організації [11].

У контексті розбудови вищої освіти відомі провідні науковці (І. Бендера, І. Богданова, А. Вербицький, Н. Волкова, М. Кларин, Н. Ничкало, В. Пінчук, Є. Полат, О. Пометун, С. Сисоева та ін.) відзначають тенденцію до адаптації форм організації самостійної роботи до сучасних технологій навчання, що ґрунтуються на педагогіці співробітництва, а саме: симпозіум, круглий стіл, огляд знань, презентація проекту, сесії із застосуванням нестандартних навчальних ситуацій, що моделюють майбутню професійну діяльність тощо [2].

Виконання гнучкої та варіативної самостійної роботи студентами передбачає формування готовності студента до самостійної роботи, зокрема, теоретичної, практичної, формування здатності до самоосвіти, саморозвитку, самовиховання. Так, дослідниця Н. Лукінова визначила певні взаємопов'язані компоненти, що складають процес формування готовності студента до самостійної роботи (див. рис. 2).

Таким чином, головним завданням є включення студента в самостійну навчальну діяльність, яка спрямована на перетворення самого суб'єкта діяльності – студента, підґрунтям якої виступає діяльнісний підхід. Студента вирізняє високий рівень мотивації, володіння навчальним матеріалом, свідоме оволодіння знаннями, уміннями, навичками, формування здатності до самоосвіти, саморозвитку, самовиховання.

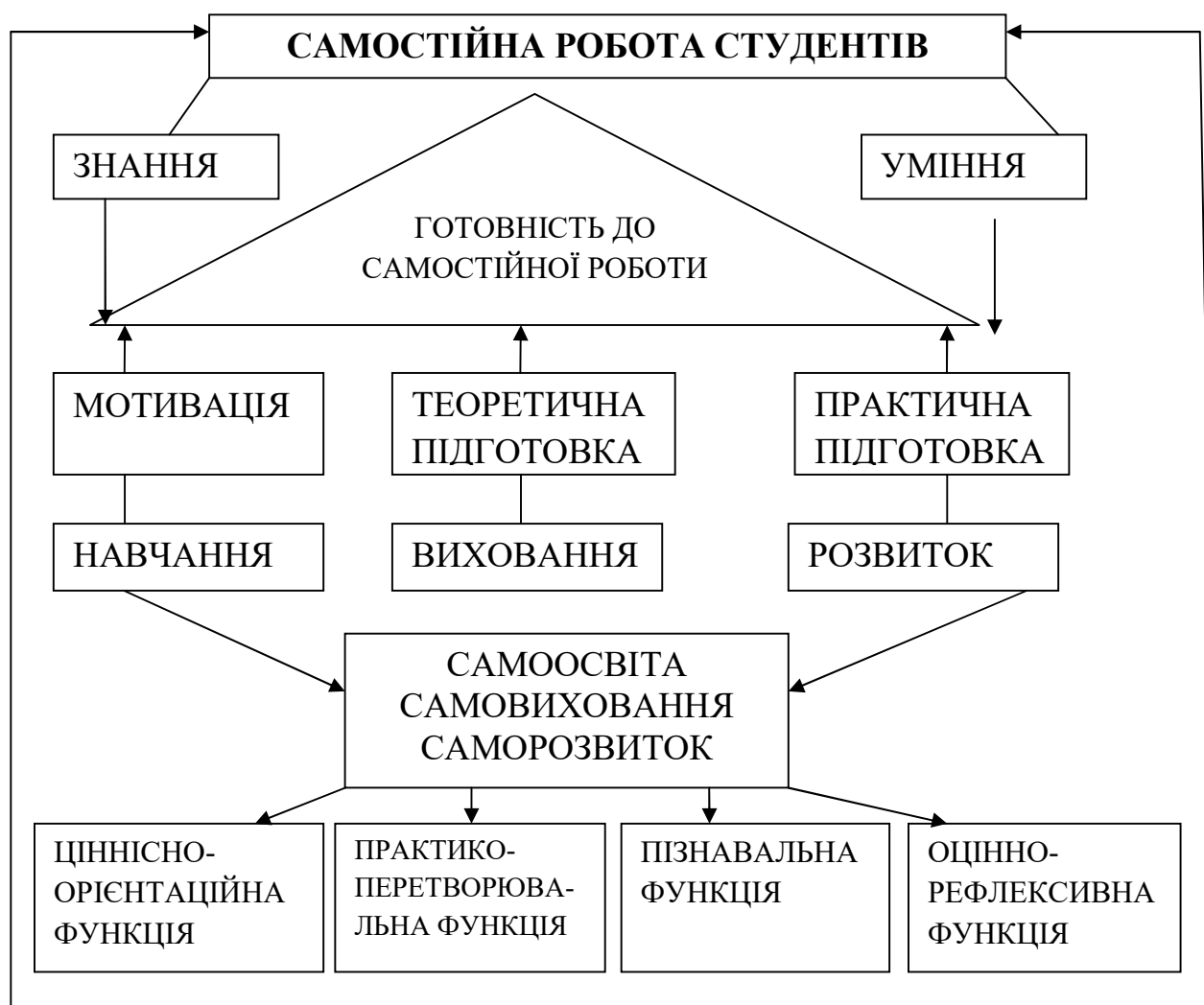

Рис. 3. Формування готовності студента до самостійної роботи за Н. Г. Лукіною [9].

Аналіз науково-педагогічної літератури надає можливість зазначити, що на сучасному етапі у вищих навчальних закладах застосовується понад 160 видів і форм самостійної роботи, багато з яких використовуються в певній системі (див. рис. 3).

Навчання в умовах кредитно-трансферної системи передбачає використання таких форм та методів, які надають більше можливостей для самоосвіти студентів, більше часу відводиться позааудиторній навчальній діяльності, проте аудиторна робота урізноманітнюється використанням нетрадиційних форм і методів навчання, наприклад, так званими активними лекціями: лекція-візуалізація, лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-конференція, лекція-діалог, лекція із застосуванням ігрових засобів, лекція-консультація, бінарна лекція тощо [4].

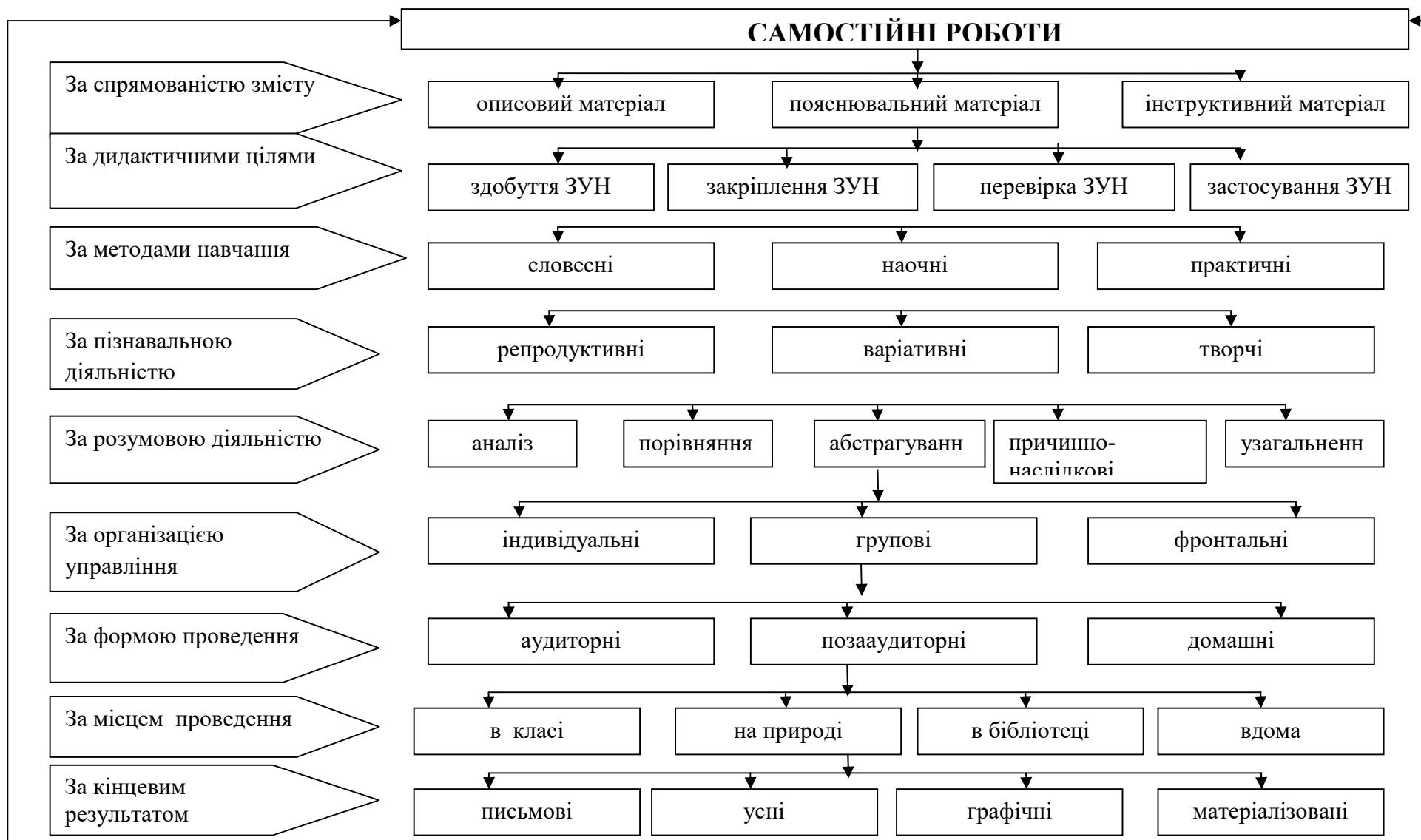

Рис. 3. Типи та види самостійної роботи за Н. Лукіною [9]

На думку А. Фурмана, розвитку навичок самостійної роботи студентів сприяє використання в навчальному процесі проблемно-модульних лекцій трьох типів: науково-інформаційних, науково-проектних та світоглядно-рефлексивних. Проблемно-модульні лекції як організоване спілкування лектора зі студентською аудиторією, у ході якого відбувається спільне розв'язання наукової проблеми, здійснюється діловий, інформаційний та психологічний обмін знаннями, уміннями й цінностями між студентами і викладачами. Це, на думку вченого, свого роду мотивація освітньої діяльності, основа розвивальної взаємодії [12].

Усі вище перелічені типи лекцій повинні ґрунтуватися на пошуковій взаємодії студентів і викладача, а результатом їх має бути розв'язання пропонуваного припущень, версій, гіпотез, реальних соціальних, наукових та особистісних проблем. При цьому особливого значення набуває розгортання процесів критичної і творчої рефлексії здобутого, що сприяє самоствердженню й самореалізації студентів. Значний потенціал для розвитку самостійної пізнавальної діяльності студентів мають також інші форми організації навчання в умовах кредитно-трансферної системи: семінари, навчальні конференції, навчальні симпозиуми, диспути тощо. Участь студента в навчальних заходах є реальною можливістю не лише отримати нові знання і вміння та розширити досвід, а й виявити рівень компетентності в тих чи інших проблемах, висловити власне бачення чи переконання та, врешті, переконатися у власній самодостатності [4].

У контексті дослідження важливості набуває визначення принципів щодо створення викладачем методичного супроводу самостійної роботи, забезпечення комунікації між педагогом і студентом та здійснення педагогічного самоаналізу, представленими науковцем А. Кучерявим, а саме: принцип системного методичного супроводу самостійної навчальної діяльності, який забезпечує саме викладач; принцип неперервності зворотного зв'язку між викладачем і студентами на всіх етапах організації самостійної навчальної діяльності майбутніх фахівців; принцип оптимальності педагогічного самоаналізу ступеня ефективності організації самостійної навчальної діяльності студентів [8].

На думку А. Кучерявого, пріоритетне місце посідає принцип зворотного зв'язку, оскільки дозволяє визначити якість створеної педагогічної системи, своєчасно реагувати на виявлені недоліки на різних етапах організації навчання й самостійної роботи зокрема, формулювати дидактичну мету та добирати завдання для самостійного виконання. Зазначимо, що якість зворотного зв'язку забезпечується різноманітністю застосування форм взаємодії, зокрема безпосередньої (на аудиторних заняттях, під час проведення консультацій), часткової (наприклад, перевірка зошитів за відсутності студента), дистанційної з використанням

Інтернет-ресурсу, яка має постійний характер та ґрунтується на спостереженні викладача за розвитком студента [8].

Підкреслимо, що залежно від виду самостійної роботи студентів рекомендується використовувати різні форми управління самостійною роботою студентів викладачем (див. табл. 1) [3].

Таблиця 1

Форми управління самостійною роботою студентів

<i>Види самостійної роботи</i>	<i>Управління викладачем</i>
1. Конспектування	1. Вибіркова перевірка
2. Реферування літератури	2. Розробка тем і перевірка
3. Анотування книг, статей	3. Зразки анотацій і перевірка
4. Виконання завдань пошуково-дослідницького характеру	4. Розробка завдань, створення пошукових ситуацій; спецкурс, спецсеминар, складання картотеки по темі
5. Поглиблений аналіз науково-методичної літератури	5. Співбесіда з опрацьованої літератури, складання плану подальшої роботи, розробка методики отримання інформації
6. Проведення експерименту	6. Розробка плану проведення експерименту
7. Робота на лекції: складання або стеження за планом читання лекції, опрацювання конспекту лекції. Доповнення конспекту рекомендованою літературою	7. Пропозиція готового плану або пропозицію скласти свій план по ходу або на закінчення лекції
8. Участь у роботі семінару: підготовка конспектів виступів на семінарі, рефератів, виконання завдань	8. Розробка плану семінару, рекомендація літератури, перевірка завдань
9. Лабораторно-практичні заняття: відповідно до інструкцій та методичними вказівками; отримання результату	9. Розробка завдань, складання методичних вказівок, алгоритму дій, показників рівня досягнення результату
10. Індивідуальна науково-дослідна робота при виконанні самостійної, контрольної, курсової і дипломної робіт	10. Розробка тематики контрольних, курсових і дипломних робіт, консультації, керівництво ними
11. Контрольна робота – письмове виконання	11. Розробка контрольних завдань, перевірка
12. Виконання завдань по спостереженню і збору матеріалів в процесі практики	12. Розробка завдань, перевірка

Отже, організація управління та контроль самостійної роботи студентів потребує від викладача виконання низки методичних рекомендацій.

Так, на думку З. С. Кучера, залежно від типу самостійна робота передбачає такі форми діяльності студентів: пошук і вивчення додаткової літератури; складання тез, плану та конспекту змісту навчального матеріалу за підручником; написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів за

додатковою й періодично літературою; кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків); розв'язання задач; виконання завдань із використанням ІКТ; проведення лабораторних досліджень, спостережень, експериментів; складання тестів, формулювання питань самоконтролю; складання блок-схем за навчальним посібником; розв'язання графічних завдань; виконання навчальних і тренувальних вправ; виконання завдань за ілюстраціями; складання інструкційних та технологічних карт; вправи за інструкційними картками; виготовлення окремих деталей чи виробів; підготовка до колоквиумів, заліків, екзаменів [7].

Під час викладання педагогічних дисциплін ефективними формами колективної самостійної роботи, що використовуються на аудиторних заняттях, визначено:

- «взаємоконтроль». Студенти на окремі картки випишують ті елементи навчального матеріалу, у яких вони припустилися помилок. Не дивлячись, обмінюються картками, перевіряють один одного, надають рекомендації в письмовій формі щодо тієї частини навчального матеріалу, який необхідно відпрацювати;

- взаємоконтроль у команді. Поточний і покроковий контроль і взаємоконтроль за виконанням навчального завдання. Може здійснюватися за ролями – «скептик», «оптиміст», «песиміст» або «аналітик», «системний аналітик», «евристик»;

- «експертна група». Студенти отримують завдання й виконують його письмово. Через визначений час студенти обмінюються результатами, після чого кожен індивідуально формулює остаточну відповідь, у подальшому може бути запропонований до здійснення критичний аналіз і самоаналіз виконання роботи групи;

- «навчаємося разом». Студенти об'єднуються в різнорідні (за рівнем навченості) групи по 5 осіб. Кожна група одержує одне завдання, що є складовим однієї загальної проблеми, над якою працюють усі. У результаті спільної роботи окремих груп і всіх груп у цілому відбувається розв'язання проблеми. Усередині групи студенти самостійно розподіляють повноваження: відстежують правильність виконання завдань партнерами, здійснюють моніторинг часу, опрацьовують довідкові джерела, готують презентації, складають план вирішення тощо [10];

- захист групових та індивідуальних науково-дослідних освітніх проєктів із застосуванням мультимедійних презентацій. Пропонуються теми з педагогічної дисципліни, які самостійно обирають студенти і готують протягом певного часу. Кінцевим освітнім продуктом є презентація проєкту, яка оцінюється за розробленими критеріями.

Н. О. Герасименко вважає, що цікавим прийомом організації самостійної роботи, що об'єднує в собі як аудиторну, так і позааудиторну діяльність майбутніх учителів, є педагогічні майстерні – форма навчання,

яка створює умови для піднесення кожного учасника до нового знання й нового досвіду шляхом самостійного або колективного відкриття [2]. Так, для студентів вищих педагогічних навчальних закладів можна використати такі типи педагогічних майстерень:

– самоосвітня – мікрОВикладання; підбір, створення і презентація фахових текстів, завдань і тестів для самостійної роботи; побудова евристичних і алгоритмічних приписів самостійного опрацювання інформації;

– інтелектуальна – розроблення й апробування різноманітних навчальних завдань у формі ребусів, кросвордів, сканвордів, чайнвордів, питань для конкурсів і вікторин, інтелектуальних змагань за змістом навчального матеріалу;

– ігрова – драматизації, інсценування, міні-вистави за змістом заняття, за допомогою яких розкриваються певні педагогічні, соціальні та природні явища;

– гумористична – збирання творів студентського і шкільного фольклору за змістом дисципліни, підготовка й проведення релаксаційних пауз та ін. [2].

На нашу думку, важливим етапом в організації самостійної роботи є контроль, який повинен бути систематичним, своєчасним, об'єктивним, всеохоплюючим тощо. Контроль самостійної роботи студентів передбачає, зокрема:

- спостереження за характером виконання самостійної роботи, рівнем розвитку пізнавальної активності студентів, глибиною творчого пошуку і рішення проблемних питань, ставленням до справи;

- контроль виконання календарного плану-графіка самостійної роботи;

- виявлення студентів, які пасивно ставляться до занять і проведення з ними індивідуальних консультацій;

- оцінку знань, набутих у результаті самостійної навчальної діяльності.

Підкреслимо, що основними формами контролю самостійної роботи студентів визначено: програмований контроль; невелике контрольне завдання, яке включає тільки операції необхідними поняттями; понятійний диктант; опитування студентів з питань попередньої лекції; аналіз роботи студентів над вправами; доповіді й виступи на семінарах; письмові контрольні роботи; контрольні домашні завдання; захист студентами рефератів; колоквиуми; захист курсових і дипломних робіт; перевірка конспектів, робота з зошитом; контроль з питань для самоконтролю; контрольні роботи; тестовий контроль знань тощо.

На новітньому етапі впровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес дозволяє викладачам продуктивніше спілкуватися зі студентами в якості консультантів з проектів і різних навчальних питань. Саме

управління самостійною роботою студентів реалізується за рахунок використання сучасних інформаційних технологій і зміни характеру роботи викладача. Таким чином, сучасні інформаційні технології дозволили реалізувати новий спосіб організації навчального процесу і професійного спілкування.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, висвітлення методичних засад управління самостійною роботою студентів-бакалаврів вищих навчальних закладів дозволяє визначити та схарактеризувати провідні методи й форми самостійної роботи. Представлені моделі управління самостійною роботою студентів надають можливість урахувати особистісні та професійно значущі потреби й інтереси студентів, сприяти розвитку їхнього творчого потенціалу, з одного боку, а з іншого, – застосовувати інноваційні методи навчання, сучасні інформаційні технології. Різноманітні форми управління самостійною роботою студентів вимагають ґрунтовної професійної підготовки та постійного самовдосконалення з боку викладачів.

Перспективою подальших наукових розвідок у даному напрямі може стати порівняльний аналіз моделей та форм управління самостійною роботою студентів у провідних країнах світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксенова Л. Н. Управляемая самостоятельная учебная деятельность студентов : сущность и способы управления / Л. Н. Аксенова, Н. В. Шведко // Проблемы современного образования в техническом вузе : материалы III Респ. науч.-метод. конф., Гомель, 31 окт. – 1 нояб. 2013 г. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. техн. ун-т им. П. О. Сухого ; под общ. ред. А. В. Сычева. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2013. – С. 51–53.
2. Герасименко Н. О. Дидактичні умови організації самостійної роботи студентів педагогічних університетів в процесі навчання іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Н. О. Герасименко. – Кривий Ріг, 2012. – 215 с.
3. Гончарова Ю. А. Организация самостоятельной работы студентов : методические рекомендации для преподавателей / Ю. А. Гончарова. – Воронеж, 2007. – 27 с.
4. Горбатюк О. В. Організація самостійної діяльності студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nniif.org.ua/File/12govosd.pdf>
5. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В. А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 248 с.
6. Кустовський С. М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / С. М. Кустовський. – Вінниця, 2005. – 21 с.
7. Кучер З. С. Організація самостійної роботи майбутніх учителів обслуговуючої праці в системі модульного навчання : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / З. С. Кучер. – Кривий Ріг, 2006. – 251 с.

8. Кучерявий А. О. Аспект діяльності педагога в системі проектувальних принципів управління самостійною роботою майбутніх юристів / А. О. Кучерявий // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 38. – С. 51–55.

9. Лукинова Н. Г. Самостоятельная работа как средство и условие развития познавательной деятельности студента : дисс. ... к-та пед. наук : 13.00.08 / Н. Г. Лукинова. – Ставрополь, 2003. – 210 с.

10. Москалець М. М. Методичні рекомендації щодо організації навчальної діяльності з формування у студентів та викладачів економічного профілю умінь самоконтролю / М. М. Москалець. – Запоріжжя : ЗДІА, 2011. – 68 с.

11. Організація самостійної роботи студентів з педагогіки : посібник / В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, В. В. Луценко. – Х. : ХДПУ ім. Г. Сковороди, 2000. – 160 с.

12. Фурман А. Технологія створення граф-схем навчальних курсів у модульно-розвивальній системі / А. Фурман // Рідна школа. – К., 1997. – № 2. – С. 25–78.

13. Чернякова Ж. Ю. Теоретичні засади управління самостійною роботою студентів-бакалаврів ВНЗ / Ж. Ю. Чернякова // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць. Вип. 31 / Глухівський НПУ ім. О. Довженка ; редкол. : О. І. Курок (відп. ред.) [та ін.]. – Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. – С. 159–166. – (Серія : Педагогічні науки ; вип. 31).

14. Чиж О. Н. Самостійна робота студентів у навчальному процесі / О. Н. Чиж, Н. С. Сагіна // Нові педагогічні технології в контексті сучасних концепцій змісту освіти : зб. статей. – Луганськ, 1998. – С. 211–243.

15. Шведко Н. В. Управление самостоятельной учебной деятельностью студентов как инструмент повышения качества непрерывного профессионального образования / Н. В. Шведко, Е. В. Бондаренко // Интеграция и повышение качества образовательных процессов как фактор модернизации экономики и промышленности Союзного государства : материалы научно-практического форума (Минск, октябрь 2013 г.). В 2 т. Т. 1 Педагогическая логистика : образование, наука, экономика / под ред. Б. М. Хрусталева, В. Л. Соломахо. – Минск : БНТУ, 2013. – С. 153–155.

REFERENCES

1. Aksenova, L. N., Shvedko N. V. (2013). Upravliaiemaia samostoiatelnaia uchebnaia deiatelnost studentov: sushchnost i sposoby upravleniia [Managed independent educational activity of students: the essence and management tools]. *Problemy sovremennoho obrazovaniia v tekhnicheskome vuze: materialy III Resp. nauch.-metod. konf., Homel, 31 okt. – 1 noiab. 2013 h.*, Homel: ННТУ ім. П. О. Сухого, pp. 51–53. (In Russian).

2. Herasimenko, N. O. (2012). *Dydaktychni umovy orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv pedahohichnykh universytetiv v protsesi navchannia inozemnykh mov* [Didactic conditions of organization of independent work of students of pedagogical universities in the process of learning foreign languages] (PhD thesis). Kryvyi Rih. (In Ukrainian).

3. Honcharova, Yu. A. (2007). *Orhanizatsiia samostoiatelnoi roboty studentov* [Organization of students' independent work]. Voronezh. (In Russian).

4. Horbatiuk, O. V. *Orhanizatsiia samostiinoi diialnosti studentiv v umovakh kredytno-modulnoi systemy navchannia* [Organization of independent activity of students in conditions of credit-modular system of training]. Retrieved from: <http://www.nniif.org.ua/File/12govosd.pdf>

5. Kozakov, V. A. (1990). *Samostoiatelnaia rabota studentov i yeie informatsionno-metodicheskoe obespecheniie [Independent work of students and its informational and methodological support]*. K.: Vyshcha shkola.

6. Kustovskii, S. M. (2005). *Dydaktychni umovy orhanizatsii samostiinoi navchalno-piznavalnoi diialnosti maibutnikh ekonomistiv u vyshchych navchalnykh zakladakh [Independent work of students and its informational and methodological support]* (PhD thesis abstract). Vinnytsia. (In Ukrainian).

7. Kucher, Z. S. (2006). *Orhanizatsiia samostiinoi roboty maibutnikh uchyteliv obsluhovuiuchoi pratsi v sistemi modulnogo navchannia [Organization of independent work of the future labour teachers in the system of modular training]* (PhD thesis). Kryvyi Rih.

8. Kucheriavyi, A. O. (2013). Aspekt diialnosti pedahoha v systemi proektualnykh pryntsyviv upravlinnia samostiinoiu robotoiu maibutnikh yurystiv [The aspect of teacher activity in the system of design principles of the future lawyers' independent work management]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*, 38, 51–55. (In Ukrainian).

9. Lukinova, N. H. (2003). *Samostoiatelnaia rabota kak sredstvo i usloviie razvitiia poznavatelnoi deiatelnosti studenta [Independent work as a means and condition for the development of cognitive activity of the student]* (PhD thesis). Stavropol. (In Russian).

10. Moskalets, M. M. (2011). *Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii navchalnoi diialnosti z formuvannia u studentiv ta vykladachiv ekonomichnogo profilu umin samokontroliu [Methodological recommendations on organization of educational activity on formation at students and teachers of economic profile of skills of self-control]*. Zaporizhzhia: ZDIA. (In Ukrainian).

11. Yevdokimov, V. I., Ahapova, T. P., Havrish, I. V., Lutsenko, V. V. (Eds.) (2000). *Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv z pedahohiky [Organization of independent work of students in pedagogy]*. Kh.: KhDPU im. H. Skovorody. (In Ukrainian).

12. Furman, A. (1997). *Tekhnolohiia stvorennia hraf-skhem navchalnykh kursiv u modulno-rozvyvalnii systemi [Technology of creation of graph-schemes of training courses in modular educational system]*. *Ridna shkola*, 2, 25–78. (In Ukrainian).

13. Cherniakova, Zh. Yu. (2016). Teoretychni zasady upravlinnia samostiinoiu robotoiu studentiv-bakalavriv VNZ []. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu im. Oleksandra Dovzhenka*, 31, 159–166. Hlukhiv: RVV Hlukhivskoho NPU im. O. Dovzhenka, Serii: Pedahohichni nauky. (In Ukrainian).

14. Chizh, O. N., Sahina, N. S. (1998). *Samostiina robota studentiv u navchalnomu protsesi [Independent work of students in the educational process]*. *Novi pedahohichni tekhnolohii v konteksti suchasnykh kontseptsii zmistu osvity* (pp. 211–243). Luhansk. (In Ukrainian).

15. Shvedko, N. V., Bondarenok, Ye. V. (2013). *Upravleniie samostoiatelnoi uchebnoi deiatelnosti studentov kak instrument povysheniia kachestva nepreryvnogo professionalnogo obrazovaniia [Management of independent educational activity of students as a tool to improve the quality of continuing professional education]*. In B. M. Khrustalev, V. L. Solomakho (Eds), *Intehratsiia i povysheniie kachestva obrazovatelnykh protsessov kak faktor modernizatsii ekonomiki i promyshlennosti Soiuznogo hosudarstva: materialy nauchno-prakticheskogo foruma (Minsk, oktiabr 2013). V 2 t. T. 1 Pedahohicheskaia lohistika: obrazovaniie, nauka, ekonomika*. Minsk: BNTU, (pp. 153–155). (In Russian).

РЕЗЮМЕ

Чернякова Жанна. Методические основы управления самостоятельной работой студентов-бакалавров высших учебных заведений.

В статье освещены методические основы управления самостоятельной работой студентов-бакалавров высших учебных заведений. Определены модели управления самостоятельной работой студентов и представлена методическая конструкция организации и проведения самостоятельной работы студентов. Определены компоненты, составляющие формирования готовности студента к самостоятельной работе. Выявлены и охарактеризованы ведущие методы и формы самостоятельной работы студентов; выделены и раскрыты формы управления самостоятельной работой студентов.

Ключевые слова: управление самостоятельной работой студентов-бакалавров, самостоятельная работа студентов, управление, методические основы, методы и формы управления самостоятельной работой студентов.

SUMMARY

Cherniakova Zhanna. Methodological bases of management of independent work of students-bachelors of higher education institutions.

The renewal of higher school provides for improvement of an educational process on the principles of humanity, individually oriented approach, individualization of the educational process and self-development of the students. The urgent task is to increase the level of formation of the students' life, educational and professional competencies that leads to restructuring of the independent work of the students, namely management.

The aim of the article is to highlight the methodological bases of independent work of the students-bachelors of universities. The author defines management of independent work of the students as the process of planning, organizing, leadership, motivation and control of educational activity of the students, which is carried out with the educational purposes and objectives with methodological management by a teacher, but without his direct involvement.

Methodological basis of the study are general scientific methods: analysis and synthesis, induction and deduction to determine the condition of the investigated problem, comparison and synthesis to formulate and concretize the research findings.

The characteristic of management models of students' independent work is given. The forms of management of independent work are presented in the article. According to the distribution of administrative functions between a teacher and students, decision-making method several management models of independent work of the students are identified, namely declarative, dialogical, interactive.

The process of organization of students' independent work is associated with improving the quality of teacher's work, preparation and updating of methodological support, as a teacher involved in the organization of independent work of the students indirectly, provides planning and provides the volume and content of independent work; the actual organization of independent work; management (control over the activities of the students' results with further correction to achieve the goals); communication (communication, which provides making their own decisions and the decisions of the student).

The implementation of flexible and variable students' independent work involves formation of the student's readiness for independent work, including theoretical, practical, formation of ability to self-development, self-education. Depending on the type of independent work it is recommended to use different forms of control of the students' independent work by a teacher.

Thus, the coverage of methodological bases of independent work of the students-bachelors of higher education institutions helps to determine and describe leading practices and forms of independent work. The presented management models of independent work of the students make it possible to take into account the personal and professional significant needs and interests of the students, develop their creative potential, on the one hand and on the other, to use innovative teaching methods, modern information technologies. Various forms of control of the students' independent work require thorough training and continuous self-improvement of the teachers.

The prospect of further scientific research in this direction may be the comparative analysis of the models and forms of management of independent work of the students in the leading foreign countries.

Key words: *management of independent work of the students-bachelors, independent work of the students, management, methodology, methods and forms of management of independent work.*